

Produsul intern brut - oglanda reflectării activității economice

Andrei BLANOVSCI,
doctor în economie, conferențiar universitar,
Academia de Administrare Publică
de pe lângă Președintele Republicii Moldova

SUMMARY

În prezentul articol sînt examinate conținutul, formele de manifestare și metodele de calculare ale produsului intern brut (PIB). O atenție deosebită se acordă analizei participării diferitelor ramuri și sectoare ale economiei naționale a Republicii Moldova în crearea PIB-ului, cunoașterii acestui important indicator macroeconomic pentru elaborarea unei politici științifice

1. Esența și formele de manifestare ale PIB-ului. În teoria economică, noțiunea de PIB este definită ca fiind o mărime sau un indicator macroeconomic ce măsoară în expresie bănească activitatea economică a unităților economice ale unei țări desfășurată în decursul unei perioade, de regulă, într-un an, din care s-a scăzut consumul intermediar. Se numește brut pentru că include valoarea amortizării sau consumul capitalului fix. I se mai spune și produs social brut. Mulți autori consideră că această denumire este mai adecvată. Această părere este, în viziunea noastră, justă, deoarece în procesul de creare a PIB-ului are loc îmbinarea întregului ansamblu de relații sociale și economice.

PIB-ul se manifestă în două forme: a) natural-materială (cereale, produse animaliere, metale, țesături ș.a.) denumite valori de întrebuințare și b) valorică (unități monetare). Cunoașterea formei natural-materiale este necesară, deoarece oamenii consumă pâine, carne, lapte, ouă, fructe și alte produse alimentare; îmbracă haine, încălță cizme, pantofi, și nu bani. Banii servesc doar ca echivalent general în procesul de schimb al valorilor de întrebuințare.

În economia de piață, majoritatea absolută a valorilor de întrebuințare devin marfă, se măsoară în bani. De aceea, este necesară cunoașterea și a formei valorice a PIB-ului, care arată nivelul de dezvoltare a relațiilor marfă-bani din cadrul unei economii naționale, respectiv, dintre țări.

Actualmente, noțiunea de PIB este utilizată pe larg de către analiști, oameni politici, întreprinzători, presă și public în procesul examinării unor probleme economico-sociale și pentru a aprecia succesele sau eșecurile politicilor economice aplicate de guvernanți. Dar nu toți acei, care apelează la această noțiune, îi cunosc și conținutul real.

PIB-ul cuprinde: 1) producția tuturor bunurilor materiale și a serviciilor individuale sau colective furnizate ori destinate să fie furnizate altor unități, decât cele care le-au produs (inclusiv producția de bunuri și servicii consumate în procesul de creare a noilor bunuri și servicii). Această parte a PIB-ului privește toate produsele efectiv destinate pieței (vânzare sau troc), dar și toate bunurile și serviciile furnizate gratuit gospodăriilor individuale sau în mod colectiv comunității de către administrațiile publice și private; 2) producția în cont propriu a tuturor bunurilor materiale care sunt reținute de către producătorii lor pentru propriul consum final sau pentru formarea de capital fix (acumulare); 3) producția de servicii de cazare de către proprietarii rețelei hoteliere și serviciile produse prin angajarea unui personal domestic remunerat; 4) impozitele nete pe produs și import.

Producția ilegală și producția disimulată („economia tenebră”) fac parte din producție și sunt incluse în PIB în măsura în care pot fi cuantificate. Contabilitatea națională nu se raportează la considerente de natură juridică sau morală. Înregistrarea fluxurilor circuitului economic trebuie să fie cât se poate de coerentă și completă.

Ca indicator macroeconomic, PIB măsoară, în esență, valoarea creată de activitatea productivă a unităților economice autohtone care desfășoară activități economice timp de, cel puțin, un an. Însă acest lucru nu este întotdeauna valabil. Anumite activități productive ale unităților economice naționale pot fi realizate în alte țări și, reciproc, anumite producții care au loc în țară pot ține de activitatea unor unități economice străine. La etapa actuală de intensificare a proceselor de cooperare între țări, distincția între unitățile economice rezidente și nerezidente este deci esențială pentru definirea

și delimitarea PIB-ului.

Ca urmare, PIB-ul va fi mai mare sau mai mic decât produsul intern cu mărimea valorii brute obținute de agenții economici naționali în afara granițelor naționale și cea realizată de agenții economici străini în interiorul țării.

2. Metode de calculare a PIB-ului. În literatura de specialitate există mai multe modalități de calculare a PIB-ului. Cele mai frecvente sunt: 1) metoda de producție; 2) metoda de utilizări și 3) metoda de determinare a veniturilor.

Metoda de producție se aplică în cazul în care se determină contribuția fiecărui agent economic la crearea finală a volumului de bunuri materiale sau servicii. Conform acestei metode:

$PIB = VAB + IP + TV - SP$, unde:

PIB – produsul intern brut;

VAB – valoarea adăugată brută;

IP – impozitul pe produs, inclusiv taxa pe valoarea adăugată;

TV – taxele vamale;

SP – subvențiile pe produs.

Așadar, PIB reprezintă în expresie bănească rezultatele finale ale activității economice ale unei țări într-un interval de timp, de regulă, un an.

Valoarea adăugată brută este soldul contului de producție și se determină ca diferență dintre valoarea bunurilor materiale și serviciilor și consumul intermediar, (consum de bunuri, cu excepția capitalului fix), reprezentând deci valoarea nou creată (venitul național).

Impozitul pe produs (impozitele directe și indirecte) sunt impozitele plătite proporțional cu cantitatea sau valoarea bunurilor și serviciilor produse, comercializate sau importate din alte țări.

Taxele vamale sunt prelevări fiscale operate asupra importurilor, iar uneori și asupra exporturilor și tranzitului de mărfuri, în funcție de valoarea sau de volumul și/sau greutatea lor.

Subvențiile pe produs constituie sumele vărsate de la buget pentru acoperirea diferențelor de prețuri și tarife.

Metoda de utilizare descrie modul de utilizare a PIB-ului între diferiți factori de producție și se prezintă astfel:

$PIB = CF + FBCF + VS + (E - I)$, unde:

CF – consumul final;

FBCF – formarea brută de capital fix;

VS – variația de stoc;

E – exporturi;

I – importuri de bunuri și servicii.

Consumul final reprezintă însumarea consumului final al gospodăriilor populației, administra-

ției publice și administrației private.

Formarea brută de capital fix include valoarea bunurilor durabile, acumulate de unitățile economice în scopul de a fi utilizate ulterior în procesul de producție.

Variația stocurilor reprezintă diferența dintre stocul de la sfârșitul perioadei de activitate și cel inițial. Stocurile sunt bunurile de capital circulant, deținute de la un moment dat de unitățile de producție.

Exporturile reprezintă ansamblul operațiilor de vânzare a mărfurilor și serviciilor unei țări într-o altă țară. Importul constituie totalitatea operațiilor cu caracter comercial privind cumpărarea și aducerea în țară a unor mărfuri produse în alte țări.

Metoda de determinare a veniturilor evidențiază distribuirea veniturilor obținute din activitatea economică și se prezintă astfel:

$PIB = R + EBE + IPRI - SE$, unde:

R – remunerarea salariaților;

EBE – excedentul brut de exploatare;

IPRI – impozitele pe producție și import;

SE – subvenții de exploatare și export.

Remunerarea salariaților reprezintă sumele de bani primite de angajați în schimbul forței de muncă utilizată în procesul de creare a bunurilor materiale sau imateriale.

Excedentul brut de exploatare este soldul contului de exploatare și arată ceea ce rămâne din produsul nou creat în procesul de producție după remunerarea salariaților și plata impozitelor legate de producție.

Impozitele pe producție și import cuprind impozite pe produs și alte impozite legate de diverse activități economice sau comercializare și importare de bunuri.

Subvențiile de exploatare reprezintă transferuri curente, pe care autoritatea publică, conform unei politici economice și sociale, le varsă unităților economice autohtone care produc bunuri și servicii destinate pieței în scopul influențării prețurilor acestora sau de a permite o plată suficientă a factorilor de producție.

După cum se știe, există două tipuri de subvenții de exploatare:

- subvenții pe produs și import (sume vărsate de la buget pentru acoperirea diferențelor de prețuri și tarife);

- alte subvenții de exploatare (sume acordate de buget pentru acoperirea pierderilor).

3. Modalități de evaluare a PIB-ului. Se practică două modalități de evaluare a PIB-ului: a) evaluarea în prețuri curente și b) evaluarea în prețuri de

bază (constante).

Mărimea PIB-ului este influențată atât de schimbarea cantității de bunuri și servicii produse, cât și de modificarea prețurilor acestora. Separarea acestor influențe conduce la determinarea PIB-ului **nominal** și a PIB-ului **real**. PIB-ul nominal reprezintă exprimarea în prețuri curente ale perioadei în care au fost produse bunurile și serviciile. Concomitent cu modificarea prețurilor se modifică și mărimea valorică a PIB-ului. Pentru a elimina această influență și a măsura variațiile de volum, se evaluează și un PIB la prețuri constante. PIB-ul la prețurile constante, adică PIB-ul real constituie valoarea tuturor bunurilor și serviciilor finale produse într-un an și exprimate în prețurile unui an de referință sau de bază. Raportul dintre PIB-ul real și PIB-ul nominal constituie deflatorul PIB-ului și este folosit în scopul determinării modificărilor reale intervenite în producție. În timp ce deflatorul PIB-ului măsoară schimbarea mediei prețurilor și serviciilor produse, indicele prețurilor de consum surprinde schimbarea intervenită în media prețurilor bunurilor și serviciilor consumate.

Dacă sunt cunoscute PIB-ul în prețuri indexate și PIB-ul în prețuri curente, poate fi determinat PIB-ul real:

$$\text{PIB real} = \frac{\text{PIB nominal}}{\text{PIB în preț indexat}} \times 100\%$$

În scopul evidențierii gradului de atragere și utilizare eficientă a diferiților factori de producție, se poate determina și PIB-ului potențial. Acesta exprimă cantitatea posibilă de bunuri și servicii ce s-ar putea obține cu resursele de pământ, forță de muncă și capital existente. Se determină ca mărime între productivitatea medie, numărul populației ocupate și numărul de ore ce ar trebui lucrate de o persoană ocupată în timpul unui an (în condițiile în care în economie se înregistrează folosirea integrală a resurselor). În astfel de condiții, PIB-ul potențial ar reprezenta un maximum de bunuri

materiale și servicii create în economia națională.

Deși PIB-ul constituie unul dintre indicatorii macroeconomici frecvent folosiți pentru aprecierea creșterii economice, capacitatea sa de a reflecta acest proces și, mai ales, nivelul de trai al populației este limitată. Unele probleme apar în legătură cu sfera sa de cuprindere. Astfel, din conținutul PIB-ului sunt excluse o serie de activități și anume: activitățile casnice, costul poluării, economia „ascunsă” ș.a. În același timp, în componența PIB-ului se mențin cheltuielile pentru apărare, întreținere a organelor de poliție, judecătorești ș.a.

Evoluția Produsului Intern Brut în Republica Moldova.

În Republica Moldova, ca și pretutindeni, baza creării PIB-ului o constituie activitatea organizată pentru producerea bunurilor materiale și a serviciilor. În economia de piață, majoritatea absolută a acestora îmbracă forma de marfă și sunt destinate pieței.

Producția de bunuri și servicii destinată pieței reprezintă acea producție, care se schimbă pe piață la un preț care îi permite producătorului, cel puțin, acoperirea costului de producție. Toate bunurile sunt considerate, prin convenție, a fi destinate pieței.

Producția de servicii destinată pieței este formată din servicii furnizate de administrația publică și privată colectivității, în ansamblul ei, sau anumitor grupuri ale gospodăriilor populației, cu titlu gratuit sau cvasi gratuit.

Așadar, PIB-ul reprezintă rezultatul activității de producție și care corespunde valorii bunurilor și serviciilor produse pentru consumul personal sau productiv.

În cele ce urmează, vom supune analizei evoluția dinamicii PIB-ului în Republica Moldova, ponderii principalelor tipuri de activități în crearea acestuia și structurii PIB-ului pe surse de formare.

Tabelul 1. Dinamica PIB-ului în ansamblu pe economia națională și pe locuitor.

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2009 față de 1995
Produsul Intern Brut (prețuri curente) milioane lei	6479	16020	37652	44754	53354	62922	60045	9,2
Produsul Intern Brut pe locuitor, lei	1493	4402	10475	12483	14916	17605	16839	16,8

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, 1998, p. 241; 2008, p. 258; 2010, p. 259.

Datele statistice cuprinse în tab. 1 atestă că în ultimii 15 ani volumul total al PIB-ului a crescut de la 6 miliarde 479 milioane lei în 1995 la 60 miliarde 45 milioane lei în 2009 sau de 9,2 ori. S-a majorat considerabil PIB-ul și pe cap de locuitor – de la 1493 lei în 1995 la 16839 lei în 2009 sau de 16,8 ori. Dar să nu ne grăbim cu aplauzele. Creșterea în expresie bănească a PIB-ului în ansamblu pe țară și pe cap de locuitor este condiționată de majorarea pe an ce trece a prețurilor la materia primă, combustibil, energia electrică, materialele de construcție, gazele naturale și altele, ce se reflectă în creșterea costurilor de producție a bunurilor nou create și/sau a serviciilor. Datorită unei astfel de situații, conținutul natural-material al PIB-ului demonstrează o sporire nesemnificativă, iar în unele domenii (agricultură, industria alimentară ș.a.) - o stagnare și chiar reducere.

Factorul decisiv al sporirii PIB-ului îl constituie

creșterea productivității muncii angajaților în activitatea economică. Nivelul productivității muncii este reflectat de valoarea PIB-ului pe cap de locuitor. Și la acest capitol țara noastră înregistrează, în comparație cu alte state, restanțe esențiale. Exprimat în dolari americani, PIB-ul pe locuitor în Republica Moldova a constituit în anul 2008 doar circa 1100 USD, pe când în Ucraina - \$2300, Belarus - \$3910, Polonia - \$9140, Slovenia - \$19300, Finlanda - \$39820, Elveția - \$53260, Italia - \$32450 ș.a.m.d. Cu un astfel de PIB pe locuitor este, cel puțin, nesperios să se vorbească în Republica Moldova despre o bunăstare decentă a populației.

La crearea PIB-ului participă diferite ramuri, subramuri și sectoare ale economiei naționale. În Republica Moldova, ponderea principalelor tipuri de activități economice la producerea PIB-ului în intervalul de timp examinat se prezintă astfel.

Tabelul 2. Ponderea principalelor tipuri de activități economice în crearea PIB-ului

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Agricultură, economia vânatului și silvicultură	29,0	25,4	16,4	14,5	9,9	8,8	8,4
industrie	25,0	16,3	15,8	14,7	14,8	13,9	13,0
din care:							
industria prelucrătoare	20,7	14,3	13,3	12,5	11,8	11,6	11,5
industria extractivă	0,3	0,2	0,4	0,5	0,5	0,6	0,4
energie electrică și termică, gaze și apă	4,0	1,8	2,1	1,7	2,5	2,6	2,7
construcții	4,0	2,7	3,4	4,0	4,8		4,7
comerț cu ridicata și amănuntul	6,0	12,5	10,4	11,5	12,0	13,0	13,0
transporturi și comunicații	5,0	9,6	12,2	11,8	12,1	12,1	12,3
alte activități	20,0	23,4	27,8	29,4	32,2	31,7	35,6
impozite pe produs și import	11	12,5	16,0	16,6	17,0	17,7	16,0
Produsul Intern Brut	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, 1998, p. 244; 2008, p. 271; 2010, p. 274.

O țară se numește agrară sau industrială în dependență de ponderea agriculturii sau a industriei în componența PIB-ului. Dacă ponderea agriculturii depășește 50 la sută în structura PIB-ului, țara se numește agrară și, invers, atunci când producția industriei constituie mai mult de 50 la sută, este vorba de o țară industrială. Secole de-a rândul Moldova a fost o țară agrară. În ultima treime a secolului XX, în perioada dezvoltării intense a ramurilor industriale, Republica Moldova devenise o țară industrial-agrară, deoarece ponderea producției in-

dustriale în componența PIB-ului atinsese 52-54 %.

În anii tranziției la economia de piață s-au produs schimbări radicale în participarea agriculturii, industriei și a altor domenii în crearea PIB-ului. Compararea datelor statistice incluse în tab. 2 demonstrează că ponderea agriculturii a scăzut de la 29% în anul 1995 la 25,4% în anul 2000 și la 8,4 - în anul 2009. În același interval de timp ponderea industriei s-a redus de la 25% la 13% sau de două ori. De la 6 la 13% sau de două ori a sporit ponderea comerțului cu ridicata și amănuntul, a transportu-

rilor și comunicațiilor. Ponderea altor activități (remitențele sau transferurile de bani ale emigranților la muncă) s-au majorat de la 20% în 1995 la 35,6% în anul 2009. În ultimii ani, peste o treime din PIB-ul Republicii Moldova este alcătuit din remitențele emigranților.

Deci evoluția ponderii principalelor tipuri de activități economice în formarea PIB-ului atestă că în prezent Republica Moldova este o țară nici agrară, nici industrială și nici agrar-industrială, ci mai degrabă un conglomerat de activități economice în care predomină exportul forței de muncă și importul de bunuri și servicii. Importăm nu numai ceea ce este strict necesar pentru consumul productiv și personal, dar și ceea ce s-ar putea pro-

duce cu costuri mult mai reduse în interiorul țării noastre (de ex., pălării, umbrele, bastoane, flori artificiale ș.a.). Nu întâmplător, în ultimii ani, gradul de acoperire a importurilor cu exporturi constituie doar 32-34%.

În viziunea noastră, o astfel de situație va exista până atunci, până când guvernarea Republicii Moldova va aplica măsuri concrete cu privire la stoparea declinului agriculturii și industriei naționale și readucerea lor la cerințele contemporane de dezvoltare.

Schimbări esențiale s-au produs și în structura PIB-ului pe categorii de resurse de formare. Despre astfel de schimbări demonstrează datele statistice prezentate în tab. 3.

Tabelul 3. Evoluția structurii PIB-ului în Republica Moldova pe categorii de resurse

	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Produsul Intern Brut	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
din care :							
bunuri materiale	54,3	41,7	32,2	29,2	24,7	22,7	21,5
servicii	36,5	45,6	52,8	54,2	58,3	59,6	60,7
impozite nete pe produs și import	13,2	12,7	16,0	16,6	17,0	17,7	17,8

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, 1998, p. 243; 2008, p. 258; 2010, p. 259.

Datele prezentate în tab. 3 atestă că în ultimii 15 ani au avut loc modificări esențiale în raportul dintre resursele de formare a PIB-ului. Astfel, ponderea bunurilor materiale în structura acestui important indicator macroeconomic s-a redus de la 54,3% în anul 1995 la 32,2% în anul 2005 și la 21,5 la sută în anul 2009. În același timp, ponderea serviciilor a sporit de la 36,5 la sută în 1995 la 60,7 la sută în anul 2009 sau de 1,7 ori. De 1,3 ori a crescut ponderea impozitelor pe produs și import.

Așadar, în prezent circa 80% din PIB-ul Republicii Moldova sunt constituite din valoarea serviciilor și din impozitele directe și indirecte. Cauza fundamentală se datorează, în opinia noastră, reducerii considerabile pe an ce trece a producției autohtone de bunuri materiale în sectorul agrar și cel industrial. Dacă în timpul apropiat guvernarea țării noastre nu va interveni cu măsuri radicale în vederea creșterii producției agricole și industriale autohtone, ne putem pomeni în situația în care PIB-ul în forma sa valorică va fi format doar din valoarea serviciilor și a impozitului pe venit și import. Însă o astfel de situație poate avea un impact foarte negativ asupra securității economice și sociale

a țării.

După cum am menționat, capacitatea PIB-ului de a reflecta dezvoltarea economică și socială în ansamblu este limitată. De aceea, pentru a măsura rezultatele finale ale activității economice dintr-o țară se calculează produsul intern net (PIN) și produsul național net (PNN).

PIN-ul la prețurile pieței (curente) se determină prin eliminarea din PIB a cheltuielilor de capital circulant și a amortizării capitalului fix sau însumând valoarea nou creată netă și impozitele indirecte.

Un important indicator macroeconomic este PNN, denumit și venit național (VN). Importanța PNN constă în faptul că el evidențiază mărimea producției ce poate fi consumată fără a micșora capacitatea de producție.

Raportat la numărul de locuitori, VN caracterizează nivelul de dezvoltare și constituie condiția esențială a progresului unei țări.

Mărimea venitului național este dată de munca productivă a lucrătorilor ocupați în sfera materială de producție și constituie principala sursă de satisfacere a nevoilor de consum curent ale populației și celor de dezvoltare și modernizare a bazei teh-

nico-materiale de producție. Evident că o parte din nevoile de consum curent și productiv pot fi acoperite prin aplicare la împrumuturile instituțiilor financiare internaționale, dar, după cum se știe, aceste împrumuturi trebuie achitate la un termen stabilit și cu o dobândă corespunzătoare.

5. Distribuirea primară și distribuirea secundară a venitului național. Odată creat, venitul național parcurge faza distribuirii primare și faza distribuirii secundare (denumită și redistribuire). În faza distribuirii primare venitul național se împarte în veniturile (salariile) lucrătorilor ocupați în ramurile producătoare de bunuri materiale și veniturile întreprinderilor. În conformitate cu politica fiscală în vigoare, o parte din aceste venituri sub formă de impozite este transferată în bugetul statului, alcătuind împreună cu alte încasări veniturile bugetului național.

Deoarece munca lucrătorilor din sfera de prestare a serviciilor (educație, sănătate, cultură ș. a.) este considerată utilă pentru societate, dar nu și productivă, remunerarea activității acestei categorii de lucrători se efectuează prin distribuirea secundară a venitului național, adică din veniturile acumulate la bugetul de stat.

Distribuirea primară și cea secundară a venitului național se finalizează cu formarea a două

fonduri: fondul de consum curent și fondul de acumulare (economii). În conformitate cu cerințele **legii economice obiective a raportului optim dintre consum și acumulare (economii) 74-76% din venitul național pot fi destinate consumului curent (individual și colectiv), iar alte 26-24% trebuie să fie acumulate și utilizate pentru dezvoltarea și modernizarea bazei tehnico-materiale de producție.** Doar în astfel de condiții poate fi asigurată sporirea nivelului de trai al populației și o creștere economică pe principiile autofinanțării cu ritmuri anuale de 3-4%. În cazul în care nu se respectă acest raport optim de distribuire a venitului național, are loc strivirea cointeresării materiale a muncitorilor sau a posibilităților de dezvoltare a producției și, corespunzător, a creșterii în viitor a PIB-ului.

Legea economică obiectivă a raportului optim dintre consum și acumulare trebuie, în opinia noastră, să fie cunoscută și aplicată în realitatea economică atât de specialiștii în domeniu, cât și de agenții economici. Aceasta va contribui la depășirea dezechilibrului interminabil de distribuire și redistribuire haotică a veniturilor obținute între consum și acumulare și va pune bazele unei dezvoltări economice favorabile.

BIBLIOGRAFIE

1. Anghelescu Carolina (coordonator). Dicționar de economie, editura „Economica”, București, 2001. – P. 348.
2. Blanovschi Andrei ș.a. Dicționar de economie, editura enciclopedică „Gheorghe Asachi”, Chișinău, 1996. – P. 172.
3. Anuarul statistic al Republicii Moldova, Chișinău, 1999, p. 241; 2008, p. 258, 271; 2010, p. 263-277.

Prezentat: 13 iunie 2011.

E-mail: aap@aap.gov.md